

A PROPÒSIT DEL GENTILICI “MILAMARÍ”

Gabriel GARCIA FRASQUET

Aquest gentilici apareix en el *Diccionari Català-Valencià-Balear* amb el significat de “nadiu de Miramar (Horta de Gandia)”; per tal de justificar indirectament l'estranya derivació, en l'entrada referida al topònim s'adverteix al lector que “la gent l'anomena *Milamar*”; la mateixa forma del gentilici és recollida en la *Gran Enciclopèdia Catalana* dins el mot “Miramar”, i fins i tot darrerament en el *Manual d'ús de l'estàndard oral* de Josep Lacreu¹.

Aquesta unanimitat ha aconseguit que els habitants d'aquest poble de la Safor accepten sense gaires objeccions la denominació que els ha correspost, amb la seguretat que proporciona l'autoritat dels lexicògrafs². Però en la nostra opinió el gentilici “milamarí” es deu a un error inicial que s'arrossega sense cap fonamentació sòlida, com intentarem demostrar.

El topònim

Miramar és un topònim tardà, que no apareix fins el 1489³. Posteriorment, tots els cronistes i historiadors s'hi refereixen sense alterar-ne la grafia⁴; i amb idèntica forma es troba al llarg de la història en tots els padrons i la múltiple documentació que hem pogut consultar.

La seua formació s'estableix com a aglutinació de “mira a mar”, que reflecteix la posició d'aquest poble costaner, situat a 10 metres sobre el nivell del mar, la qual cosa n'afavoreix la vista.

D'altra banda, la profusió amb què es repeteix pertot arreu del domini lingüístic ens estalvia caure en qualsevol dubte o atendre llegendes sense consistència. S'anomenen Miramar el llogaret pertanyent a Figuerola del Camp, dalt la muntanya de Valls, a l'Alt Camp; el despoblat del municipi de Mont-roig del Camp (Baix Camp); el sector septentrional de la muntanya de Montjuïc; la serra situada a l'extrem oriental del massís del Garraf; el turó del congost de Capellades, a l'Anoia, i encara, la possessió del terme de Valldemossa, a la part occidental de l'illa de Mallorca, on Ramon Llull fundà el seu col·legi de llengües orientals. A més, s'hi poden afegir d'altres topònims que presenten “mira” com a primera part del mot compost que els forma amb idèntic significat al que hem vist: Miralcamp, Miralsot, etc. Així, doncs,

la diafanitat del topònim Miramar ha evitat, al llarg dels segles, qualsevol alteració de la seua representació escrita.

Ara bé, quant a la pronúncia, cal diferenciar dos subgrups: el dels habitants de Miramar, que sempre, com ens han aclarit nombrosos testimonis d'ancians del lloc, l'han articulat correctament, i els de determinats pobles de la comarca que, durant alguna època, pronunciaven *milamar*, la qual cosa constitueix el fenomen fonètic anomenat dissimilació consonàntica, consistent en l'establiment de dissemblances entre dos fonemes idèntics pertanyents al mateix mot, talment com ocorre amb paraules com *peregrí*, *malalt* o *juliol*, pronunciades *pelegrí*, *maralt* o *huriol* respectivament. D'altra banda, aquesta realització fonètica del topònim és actualment en clara recessió, fins a l'extrem que hom pot esperar-ne la total desaparició en un termini breu. Les causes per què es va produir són atribuïbles a una cultura de transmissió absolutament oral i a l'altíssim grau d'analfabetisme que ha caracteritzat la població rural valenciana fins ben entrats en el segle actual.

Com a anècdota explicativa, no exempta d'interès per al fet que ens ocupa, sembla, segons ens han afirmat diversos veïns, que determinats antagonismes entre les poblacions limítrofes i Miramar prenien l'excusa de certes peculiaritats idiolectals d'aquests darrers amb formes no gens censurables, com *magatzem, jas!*, pronunciada amb *i* consonàntica inicial, o la graciosa *xe toca xi!*. La resposta que rebien aquestes invectives burlesques era, precisament, la referència a la clara incorrecció que detectaven en la pronúncia forera del seu topònim nadiu.

El gentilici

La pertinença a un municipi menut no sol indicar-se ara, i molt menys en el passat, mitjançant el gentilici, fins al punt que molts semblen termes creats modernament per tal de completar aquest aspecte lexicogràfic, més que no per necessitat comunicativa, ja que aquest aspecte s'ha solucionat habitualment mitjançant la perífrasi *ser + de + topònim*. Així, sempre fent referència a d'altres pobles saforencs, un hom pot dir que és de Castellonet, però difícilment que és castellanetí; o de Beniarjó, però no beniarjoter; probablement, tant l'emissor com el receptor ignoraran l'existència d'aquest mot; per a conèixer-la caldria recórrer al diccionari, i és el que s'ha hagut de fer amb *milamarí*, o siga la pronúncia deformada *milamar* amb el sufix *í*.

D'altra banda, els gentilicis populars amb què els d'un poble identifiquen els habitants dels veïns no tenen res a veure amb aquest tipus de sufixacions, de vegades capritxoses⁴. El professor Sanchis Guarner n'addueix un exemple al-lusiu recollit a Beniopa:

En Milamar són boueros;
l'Alqueria bufaners;
en Rafelcofer, gitanos,
i en l'Almoïna, cantoners⁵.

Efectivament, per als pobles limítrofs situats a la vora de la mateixa falla geològica, els de Miramar eren *bouers*, perquè hi abundava el ramat boví, i aquests denomi-

naven els de Piles *batans*, apel·lació que s'intercanviaven els habitants dels dos municipis, però no *pilers*, i els de Daimús, *floricolers*, perquè duïen gran quantitat d'aquesta hortalissa al mercat, i no *musers*.

L'error

Potser l'error fou incorporat a les seues fitxes per Antoni M.ª Alcover en les excursions filològiques que realitzà a principis de segle, o bé li'l trameté el seu corresponent saforenc, el prevere Josep Peiró Mengual, no gaire especialitzat en la tasca que se li encomanava⁶; però, en qualsevol cas, fou acceptat per Francesc de B. Moll i el seu col·laborador, Manuel Sanchis Guarner, que, a més, el reproduïx en *Els pobles valencians parlen els uns dels altres*, tot adoptant un criteri bastant lax i, en la nostra opinió, mancat de coherència: al costat d'un llistat dels topònims dels pobles saforencs, inclou una notació fonètica esquematitzada on consta *milamar*, però també *berregàrt*, per Bellreguard, *beniadrà*, per Benirredrà, *llaunou*, per Llocnou de Sant Jeroni o *virallonga* per Vilallonga⁷. Curiosament, construeix els gentilicis corresponents sufixant el topònim correcte i no la pronúncia deformada, tret de *milamarí*.

Com a conclusió, proposem a les autoritats lexicogràfiques la substitució d'aquest mot per la forma "miramar", que considerem correcta, tant en el registre oral com en l'escrit. Així, els habitants d'aquest municipi podran seguir sent coneguts pels de la resta per la privilegiada acció de dur a l'esguard la mar Mediterrània.

NOTES

1. *Manual d'ús de l'estàndard oral*, Institut de Filologia Valenciana, València, 2.ª ed., 1992, p. 352.
2. Vg. "Miramar", *Levante-El Mercantil Valenciano*, ed. Safor, 10-V-1991, pp. 46-47, article sense signatura però aprovat per l'ajuntament, i recentment reproduït amb el títol de "Història del nostre poble", *Festes patronals, Miramar*, 1993, s/p. També la banda de música, nascuda l'any 1988, s'anomena "Unió Musical Milamarina".
3. Arxiu del Regne de València, Real 652, fol. 19 v. Citat per Abelardo HERRERO ALONSO, *Aportaciones a la toponimia de la Conca de la Safor*, Institut "Duque Real Alonso el Viejo", Gandia, 1983, p. 120.
4. Bastarà que n'esmentem un per cada segle, del XVI al XX: Martín de VICIANA, *Crónica de la ínclita y coronada ciudad de Valencia*, València, 1972, vol. II, p. 27; Gaspar ESCOLANO, *Décadas de la historia de la insigne y coronada ciudad y Reino de Valencia*, València, 1879, vol. II, p. 68; Antonio Joseh CAVANILLES, *Observaciones sobre la historia natural, geografía, agricultura, población y frutos del Reyno de Valencia*, Madrid, 1795, vol. II, p. 146; Pascual MADDOZ, *Diccionario geográfico-estadístico-histórico de Alicante, Castellón y Valencia*, Institució Alfons el Magnànim, València, 1982, vol. II, p. 29; José SANCHIS SIVERA, *Nomenclátor geográfico-eclesiástico de los pueblos de la diócesis de Valencia*, València, 1922, p. 294.
4. Per exemple, els habitants de Rafelcofer, que ja han assumit dir-se *coferers*, atès que així figura en nombrosos diccionaris, si lligem la veu corresponent al seu topònim en la recent *Gran Enciclopèdia Valenciana*, Difusora de Cultura Valenciana, València, 1991, vol. VIII, p. 54, comprovarem que se'ls hi anomena *rafelcoferins*.

5. Manuel SANCHIS GUARNER, *Els pobles valencians parlen els uns dels altres*, vol. III, O.C. IV, ed. 3i4, València, p. 182.
6. Josep Peiró Mengual (Palma de Gandia 1839- Gandia 1914) era el seu corresponsal a Gandia (vg. A. M.ª ALCOVER, *Diccionari de la llengua catalana. Lletra de convit a tots els amichs d'aquesta llengua*, Palma de Mallorca, 1901, p. 44). El prevere palmer realitzà una fecunda activitat apostòlica, però no se li coneix cap dedicació a la lingüística. Per a les seues dades biogràfiques vg. Felipe FERRER SERER, *La parroquia de Palma de Gandia*, Ajuntament de Palma, Palma de Gandia, 1987, pp. 177-178.
7. *Op. cit.*, pp. 178-179. També pels pobles del voltant de Vilallonga es denominava els seus habitants com a “vilaronguers” (Josep MASCARELL GOSP, *La Vall de la Safor*, imp. Ferriar, València, 1977, p. 235). És clar que es tracta d'una altra dissimilació consonàntica com la que ara ens ocupa, molt més interessant per al dialectòleg que per al lexicògraf.

COL·LOQUI D'ONOMÀSTICA A FRAGA

Els dies 21 i 22 d'octubre de 1994 va tenir lloc en aquesta ciutat, capital del Baix Cinca i administrativament aragonesa, però de parla catalana, el XIXè Col·loqui General de la Societat d'Onomàstica que s'ha anat celebrant arreu de les terres catalanes, de Lleida a Girona, a Alacant i Menorca. Les tres ponències foren encarregades al professor Artur Quintana, que té una càtedra a Alemanya i que parlà de “literatura popular i onomàstica”, a Hèctor Moret, de Mequinsena, que desenvolupà “Onomàstica a l'Aragó catalanòfon”, i a Josep Galan, de Fraga, que comentà el seu llibre, tot just aparegut, sobre les “motades” o malnoms o renoms de Fraga.

A més a més, hi foren presentades vint-i-quatre comunicacions, en llur majoria de gent de l'anomenada Franja de Ponent o zona de parla catalana a l'Aragó, però també, per exemple, d'Ester Limorti, de Monnòver, pàtria d'Azorín, i Joan Serrano, que estudiaren els nuclis de població a la comarca del Carxe, a Múrcia, però de llengua catalana, en la modalitat valenciana, i que és un tema molt desconegut, esmentat breument a la “Gran Enciclopèdia Catalana” per Xavier Fàbregas. Els malnoms i la toponímia urbana van ocupar bona part dels comunicants, però també hom hi estudià l'onomàstica en una novel·la de Jesús Montcada, i Xesús Vázquez hi aportà el suggerent tema de “¿Fue el aragonés la primera lengua románica de la Alta Ribagorza?”. Aquesta i una altra foren les úniques comunicacions en castellà. Cal destacar-hi el projecte, presentat per Xavier Terrado, col·laborador de Joan Coromines, que pretén recollir tota la toponímia de la Ribagorça, en equip, per aclarir fins on arriba la influència del català i de l'antic aragonès. Amb uns vuitanta inscrits va comptar el col·loqui, que fou organitzat per la Societat d'Onomàstica i l'Institut d'Estudis del Baix Cinca, molt actiu i que ha publicat una vintena de llibres, en llur majoria en català, sobre història, literatura, economia, etc. En acabar, foren presentades unes propostes perquè les institucions retolin en català la toponímia de la Franja, fet que no es dona gairebé enlloc. La revista de la Societat d'Onomàstica publicarà l'any vinent el recull d'aquest important col·loqui que el 1995 se celebrarà, doblement, a Perpinyà i Ontinyent.